

Espai Despuig. Otos, 16 de novembre de 2013

Carmen DOMÈNECH BOSCA
Vocal de la Junta de l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida

En primer lloc, vull demanar disculpes per la representació de la meua intervenció a la taula: no puc ser portaveu de ningú perquè no ens hem reunit les associacions per decidir què diré ací. Puc donar l'opinió personal des del punt de vista de persona major, que ha intervingut en la formació d'algunes associacions culturals de la comarca. En el moment en què en la Junta de l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (IEVA) se'n va parlar, vàrem considerar que algú havia de donar una mínima visió de l'associacionisme cultural a la nostra comarca i eixe és el motiu pel qual sóc ací.

A la Vall d'Albaida hi ha una gran quantitat d'associacions de caràcter cultural. Ara sols farem referència a les que tradicionalment coneixem com a associacions culturals, i deixarem les agrupacions musicals, grups de danses, de xirimiters, esportives, artístiques... que malgrat tenir també el caràcter cultural, disposen d'altres àmbits per parlar-ne. Però, així i tot, a la nostra vall, i malgrat que me'n puga deixar alguna, o bé per desconeixement o bé per no haver pogut contrastar-ne l'existència, hi podem trobar:

Agullent: Col·lectiu Cultural l'Esportí

Aielo de Malferit: Col·lectiu l'Arcà

Benigànim: Col·lectiu el Ganxo

Bocairent: Bekirent (no operativa, però continua en el registre d'associacions), Trames, i l'Espigolà, de creació recent.

Castelló de Rugat: Mig Algebassó i Els Greixers

Llutxent: Associació Cultural el Surar

L'Olleria: Col·lectiu l'Olla

La Pobla del Duc: Xara

Montaverner: Grup Cultural de Montaverner

Ontinyent: La Nostra Terra, Casal Jaume I, i d'àmbit comarcal, la Coordinadora per la Defensa i Ús del Valencià i l'IEVA. A més a més de trenta-dues associacions que formen part del consell de cultura municipal.

Otos: Col·lectiu Cultural el Gorg

Quatretonda: Col·lectiu Cultural Dorresment i Biblioteca Quatretondenca.

Terrateig: Salvem el Paratge de la Font del Llop

En aquesta llista, que no pretén ser exhaustiva, hi apareixen associacions de caire, duració i antiguitat molt diferents, encara que un cert denominador comú és la intenció de «dir alguna cosa» en la societat local del moment.

En el cas de Bocairent, per exemple, podem trobar-nos possiblement les associacions més antigues junt amb les més recents, encara que datar el moment de naixement de les associacions més antigues és una tasca complexa, atès que és una cosa bastant difusa: l'associació Bekirent als registres oficials té com a any de naixement el 1980, però la seua existència i les seues activitats són molt anteriors. El motiu és que bona part de les associacions no realitzaven el tràmit de registre legal a l'empara de la Llei d'Associacions de 1964; es constituïen com a grup identificat i identificable localment i es dedicaven a intentar desenvolupar les seues activitats. Per tant, en alguns casos el moment de la seua aparició és incert i no hi ha acta fundacional ni altres tràmits legals que, possiblement, en un moment posterior, s'han portat a terme.

El moment de l'aparició de les associacions més antigues podem situar-lo en el tardofranquisme, finals de la dècada de 1960 i principis dels 70, i no sempre naixen amb un pensament crític respecte de la situació socioeconòmica, política i cultural. De vegades naixen al voltant de l'Església i moviments pastorals, o al voltant de publicacions locals que reflexionen sobre ètica i moral, actituds socials, educació, etc. No hem de perdre de vista que la capacitat organitzativa que tenia l'Església en aquell moment —igual que ara— és important, així com la disponibilitat de recursos (locals, mitjans de reproducció, poder de convocatòria), especialment en pobles menuts o mitjans, era difícil d'igualar; a més, fins a una posterior evolució dels moviments socials, era escassament fiscalitzada l'activitat dels grups que en depenien. L'evolució que prenen els diversos moviments vinculats a l'Església també els afecta i fa que les persones vinculades a aquestes organitzacions vagen canviant: unes n'ixen en desacord amb els plantejaments que van assumint, i altres hi entren atretes per aquestes idees.

Una altra qüestió important és la progressiva incorporació de jòvens dels pobles a la universitat. Si bé en un principi són els fills (especialment així, en masculí) de les famílies benestants de la població, complaents —en general— amb el franquisme, el contacte amb els moviments d'incipient opisió universitària els porten —en alguns casos— a combregar amb actituds crítiques amb el sistema de la dictadura que traslladen als seus amics del poble. Un poc més

endavant, l'esforç dels treballadors i l'augment de les beques possibiliten una major incorporació a la universitat a fills de famílies més humils que aporten als seus grups locals les inquietuds amb què han entrat en contacte a València i, evidentment, no sols de caire polític, sinó de recuperació i valoració de tradicions, recuperació de la llengua, literatura i història pròpies, és a dir, la matèria del que entenem per associació cultural.

En aquests primers temps (podríem situar-nos ja a la dècada dels 70, acabat el franquisme i el començament de l'anomenada *Transició*) molts d'aquests grups, com dèiem, no estaven registrats legalment com a associacions, entre altres coses perquè no existia o no tenien accés a la figura de la *subvenció*. Amb molt treball s'aconseguia que l'Ajuntament de torn pagara alguna actuació, del tipus que fora, encara que habitualment s'actuava completament al marge del poder oficial que unes vegades mirava amb recel i altres amb una relativa «simpatia», especialment si es tractava de realitzar activitats amables i neutres políticament, com ara mostrar i posar en valor patrimoni arquitectònic, arqueològic o etnològic, si no s'entrava en gaires detalls de determinats aspectes. Com a finançament es recorria a entitats privades com ara comerços, empreses i les caixes d'estalvi que en eixe moment existien. Per tant, podem dir que la situació econòmica era bastant més dolenta que l'actual i sense que hi haguera o es parlara de crisi. La imaginació, la negociació i aprofitar-se d'establiments o empreses als quals se'ls suposava una certa amistat o simpatia per a l'activitat que s'havia de realitzar, eren els recursos econòmics de què es disposava, a més de la butxaca dels membres del grup organitzador. El finançament es buscava activitat per activitat, per la qual cosa fer una previsió de programació per a l'any era bastant difícil, per no dir impossible.

El final de la dictadura i la recuperació del sistema democràtic afecta de forma diferent les diverses associacions: en uns casos les persones que les han liderades decideixen de fer un pas endavant i intentar portar els seus plantejaments a la gestió política integrant-se en candidatures d'agrupacions polítiques i participant a les eleccions locals, autonòmiques i estatals, amb un èxit divers tant des del punt de vista electoral com de gestió política. En altres cassos van ser les diverses formacions polítiques les que van buscar les associacions i van oferir als seus membres més destacats formar part de les seues candidatures amb efectes semblants als referits anteriorment. Una vegada ja constituïts els diversos organismes administratius i polítics com a resultat de les eleccions, les relacions de les associacions tant amb els ajuntaments, com amb les diputacions o (més rarament) la Generalitat, han estat d'un gran ventall casuístic: des de la col·laboració, fins a relacions més tenses quan s'ha adoptat una actitud crítica, fins i tot arribant a prohibicions o vetos, més o menys encoberts, i sense oblidar, en alguns casos, l'intent d'instrumentalitzar (o intentar-ho) en benefici

propi per part del poder polític —igual que s'ha fet amb altres organitzacions d'activisme social—; la qual cosa ha portat, de vegades, a situacions complicades i a desdibuixar-se la mateixa associació.

El pas del temps sembla que ha tornat a situar cadascú al seu lloc: les associacions i el poder polític. Encara que el sentiment, generalment compartit, és el de la conveniència de la mútua col·laboració, encara que l'aparició des de fa un temps de la figura de la subvenció i la utilització que se'n fa, pot alterar l'escenari i paisatge de les associacions culturals. Però aquesta és una qüestió que mereix una reflexió a banda.

La funció de totes aquestes entitats ha estat molt important, sobretot en la dècada de 1980 i principis dels 90, on hi havia un fort sentiment de recuperació dels nostres senyals d'identitat com a pobles i comarca, hi havia una forta preocupació per la cultura popular, la necessitat de tenir una programació cultural pròpia amb l'organització de setmanes culturals locals, publicacions, exposicions, etc. I les associacions ompliren els buits que els ajuntaments i altres institucions deixaven. També han tingut un paper important en l'organització i participació en els diversos Congressos de Cultura de la Vall d'Albaida. Amb el pas dels anys els ajuntaments i la Mancomunitat han anat fent les seues pròpies programacions, i les situacions personals i professionals dels components han fet que durant aquest últims anys algunes associacions hagen estat en perill d'inactivitat.

Així i tot, hem de destacar un reviscolament en alguns pobles amb gent jove que, o bé ha creat noves associacions, com es el cas de l'Espigolà de Bocairent, Meruts a Ontinyent, etc., o bé dintre de les associacions estan renovant-se'n les juntes i hi ha un relleu generacional que fa que nova gent jove vaja incorporant-se a la vida cultural dels pobles. Són jóvens que tenen una altra manera de fer i van programant activitats al voltant de la música, de la defensa del territori i el medi ambient, de la llengua... podem dir que hi ha maneres diferents de fer i que hi ha futur.

La mirada cap al futur l'hauríem de fer de forma matisada; el futur de l'associacionisme cultural i el futur de les, diguem-ne, *associacions històriques*. Començant per aquestes darreres ens trobem amb dos aspectes que cal analitzar: en primer lloc, les perspectives que es veuen des de la pròpia activitat que s'està portant a terme i, en segon lloc, les possibilitats de continuïtat per existir un relleu generacional.

En el primer aspecte, la situació, globalment —i llevant alguns casos puntuals— està lluny de l'eufòria, i no sols per la disminució de recursos econòmics, després d'uns anys en què aquests havien augmentat i en conseqüència s'havia fet una altra forma d'actuar atenent a les circumstàncies del moment. El tema econòmic es pot mig salvar recorrent a antigues formes d'actuar i fer les coses que alguns dels integrants més antics de les organitzacions encara recordem i

podem recuperar, encara que forçant molt les situacions i les relacions. Una altra cosa és l'actitud d'escepticisme, desencant i retracció que ha anat estenent-se entre, fins i tot, les persones més actives a causa de, entre altres, la situació de crisi polièdrica que ens afecta i que ha portat a reduir a mínims l'activitat d'algunes associacions que es mantenen en una situació gairebé d'«hivernació». De vegades sols l'actitud de persones permanentment entusiastes i incombustibles n'han impedit la desaparició.

Pel que fa al segon aspecte, les perspectives de continuïtat per canvi generacional, la situació és molt diferent segons associacions i localitats. Es dona el cas d'algunes associacions, com ara El Ganxo de Benigànim, que ha estat capaç d'atraure o connectar amb els i les jòvens de la localitat i aquests s'ha integrat en l'organització, la direcció, i proposen i porten endavant activitats que els resulten d'interès i, per tant, reforcen la seua integració. Paral·lelament tenim altres associacions, com l'IEVA, a les quals els costa de connectar amb les persones més jòvens i s'està analitzant quina és la percepció que es té o la imatge que es transmet per donar peu a aquesta situació i poder corregir-ho.

S'observa —i amb açò conclouríem aquest apartat— que entre els jòvens n'hi ha una bona quantitat —igual o més que fa uns quants anys— que, malgrat la imatge que es vulga transmetre, no són inactius ni despreocupats per la realitat que els toca (ens toca) viure i volen participar i intervenir i veuen la necessitat de juntar-se, associar-se d'una forma registrada o no, i ho fan. Però no s'integren en associacions ja existents, sinó que ho fan crenat-ne de noves, malgrat que la finalitat en tot o en part coincidisca amb altres d'existents i que els seus objectius, activitats, etc. podrien ser més fàcils de desenvolupar aprofitant o utilitzant estructures i recursos ja existents i que han costant molt de temps i esforços d'aconseguir. Possiblement consideren aquestes associacions ja existents com a part de la realitat que pretenen canviar, o volen marcar la diferència i la pròpia identitat creant els seus espais propis.

Per observar què diuen en les seues declaracions d'intencions, objectius, etc. alguna de les associacions d'aparició recent, podem posar per exemple l'Espigolà de Bocairent.

Esteu davant d'un projecte nou que va començar l'abril del 2013 les primeres línies d'un somni, d'una utopia de veïns i veïnes de Bocairent. Som un projecte que vol treballar per aconseguir el Bocairent somiat. Volem reforçar i ampliar l'esperit col·lectivitzador per fer front a les adversitats globals, treballar pels nostres drets socials, culturals, ecològics, etc. No podem deixar de banda els desitjos de tenir una implicació major amb el nostre entorn natural i aconseguir una normalització cultural plena.

Les frases anteriors poden ser solament un esbós, unes línies en un paper, que no volem que siguin papers mullats. Nosaltres tenim un somni que

volem portar a la realitat. Anem a posar llana al teler i fabricarem el nostre propi present. Som veïns i veïnes que residim (també els que ho fan en la distància), estimem, juguem, treballem, desfilem i somiem a Bocairent. I, per això, caminarem per fer un poble viu, just, solidari, sostenible, compromès per la igualtat entre homes i dones, participatiu.

L'Espigolà pretén ser un grup heterogeni per buscar els objectius que entre totes i tots anem decidint. Un col·lectiu que des de l'àmbit sociocultural aporte i presente idees i projectes alternatius a Bocairent. El camp pot ser ben ampli. Volem:

- Dinamitzar la vida social i cultural del poble.
- Donar a conèixer alternatives socioeconòmiques i sostenibles.
- Potenciar les tradicions i els costums populars.
- Fomentar la immersió amb el medi que ens envolta.

En el text podem observar que junt als objectius «clàssics» s'hi inclouen termes que, en general, no apareixien en anteriors entitats, i que venen donats per les actuals circumstàncies, com la referència a la solidaritat, sostenibilitat...

La Vall d'Albaida té futur en l'associacionisme cultural, perquè hi ha altres maneres d'entendre el nostre País. Perquè potser no faran el que hem fet fins ara ni seran tants grups, però van eixint, van organitzant-se, van fent coses amb il·lusions, i altres objectius ben clars.